

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 24ης Νοεμβρίου 2022*

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις – Σύμβαση του Λουγκάνο II – Ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας – Τυπικές προϋποθέσεις – Ρήτρα περιλαμβανόμενη στους γενικούς όρους – Γενικοί όροι προσβάσιμοι και εκτυπώσιμοι μέσω υπερσυνδέσμου που παρατίθεται σε σύμβαση συναφθείσα εγγράφως – Συναίνεση των μερών»

Στην υπόθεση C-358/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Βέλγιο) με απόφαση της 20ής Μαΐου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Ιουνίου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

Tilman SA

κατά

Unilever Supply Chain Company AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. L. Arastey Sahún, πρόεδρο τμήματος, F. Biltgen (εισηγητή) και J. Passer, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Tilman SA, εκπροσωπούμενη από τους N. Cariat, A. Hoc και B. Hoc,
- η Unilever Supply Chain Company AG, εκπροσωπούμενη από τον W. van Eeckhoutte, advocaat,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Jacobs, C. Pochet και M. van Regemorter,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller, U. Bartl, M. Hellmann και R. Kanitz,
- η Ελβετική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις N. Marville-Dosen και J. Schickel-Küng,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την A. Azéma και τον S. Noë,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 2, της Συμβάσεως για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, η οποία υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 2007 και της οποίας η σύναψη εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/430/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008 (ΕΕ 2009, L 147, σ. 1, στο εξής: Σύμβαση του Λουγκάνο II).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Tilman SA, η οποία εδρεύει στο Βέλγιο, και της Unilever Supply Chain Compagny AG (στο εξής: Unilever), η οποία εδρεύει στην Ελβετία, σχετικά με τη μη καταβολή, από την Unilever, ποσών που της τιμολόγησε η Tilman.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση του Λουγκάνο II

- 3 Η Σύμβαση του Λουγκάνο II υπεγράφη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, το Βασίλειο της Δανίας, τη Δημοκρατία της Ισλανδίας, το Βασίλειο της Νορβηγίας και την Ελβετική Συνομοσπονδία.
- 4 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, της Συμβάσεως:
«Στην παρούσα σύμβαση, υπό τον όρο “δεσμευόμενο από την παρούσα σύμβαση κράτος” νοείται κάθε κράτος που αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της παρούσας σύμβασης ή κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Μπορεί επίσης να νοείται η Ευρωπαϊκή Κοινότητα.»
- 5 Το άρθρο 23 της εν λόγω Συμβάσεως, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας», ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Αν τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος δεσμευμένου από την παρούσα σύμβαση κράτους, συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια δεσμευμένου από την παρούσα σύμβαση κράτους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση, το δικαστήριο αυτό ή τα

δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Αυτή η δικαιοδοσία είναι αποκλειστική εκτός αν τα μέρη συμφώνησαν άλλως. Μια τέτοια συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να καταρτισθεί:

- α) γραπτά ή προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση· ή
- β) υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις· ή
- γ) στο διεθνές εμπόριο, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλόμενους σε συμβάσεις του είδους για το οποίο πρόκειται στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα.

2. Κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί “γραπτά”.»

6 Κατά το άρθρο 64, παράγραφοι 1 και 2, της ίδιας Συμβάσεως:

«1. Η παρούσα σύμβαση δεν επηρεάζει την εφαρμογή εκ μέρους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 44/2001 του Συμβουλίου[της 22ας Δεκεμβρίου 2000,] για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [(ΕΕ 2001, L 12, σ. 1, στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες I),] και κάθε επελθούσας τροποποίησής του, της σύμβασης για τη διεθνή δικαιοδοσία και εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [(ΕΕ 1982, L 388, σ. 7)], η οποία υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 27 Σεπτεμβρίου 1968, και του πρωτοκόλλου για την ερμηνεία της σύμβασης αυτής από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το οποίο υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 3 Ιουνίου 1971, όπως τροποποιήθηκαν από τις συμβάσεις προσχώρησης στην ανωτέρω σύμβαση και στο ανωτέρω πρωτόκολλο από τα προσχωρήσαντα στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες κράτη [(στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών)], καθώς και της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις που υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 19 Οκτωβρίου 2005.

2. Ωστόσο, η παρούσα σύμβαση εφαρμόζεται οπωσδήποτε:

- α) σε θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας, όταν ο εναγόμενος έχει κατοικία στο έδαφος κράτους στο οποίο εφαρμόζεται η παρούσα σύμβαση, εξαιρουμένων των πράξεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1, ή όταν τα άρθρα 22 ή 23 της παρούσας σύμβασης απονέμουν διεθνή δικαιοδοσία στα δικαστήρια ενός τέτοιου κράτους·

[...].»

7 Δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου 2 για την ομοιόμορφη ερμηνεία της σύμβασης [του Λουγκάνο II] και για τη μόνιμη επιτροπή:

«Κάθε δικαστήριο που εφαρμόζει και ερμηνεύει την παρούσα σύμβαση λαμβάνει δεόντως υπόψη τις αρχές που ορίζονται από κάθε σχετική απόφαση εκδιδόμενη από τα δικαστήρια των δεσμευομένων από την παρούσα σύμβαση κρατών και από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων όσον αφορά

τη/τις σχετική/ές διάταξη/εις και κάθε παρόμοια διάταξη της σύμβασης του Λουγκάνο του 1988 και των πράξεων που αναφέρονται το άρθρο 64 παράγραφος 1 της παρούσας σύμβασης.»

Ο κανονισμός Βρυξέλλες I

8 Το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I προβλέπει τα εξής:

«1. Αν τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους, συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια κράτους μέλους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση, το δικαστήριο αυτό ή τα δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν διεθνή δικαιοδοσία. Αυτή η δικαιοδοσία είναι αποκλειστική εκτός αν τα μέρη συμφώνησαν άλλως. Μια τέτοια συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να καταρτισθεί:

α) είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση·

β) είτε υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις·

γ) είτε στο διεθνές εμπόριο, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλόμενους σε συμβάσεις, του είδους για το οποίο πρόκειται, στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα.

2. Κάθε διαβίβαση δια της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί “γραπτά”.»

Ο κανονισμός Βρυξέλλες Ia

9 Ο κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1, στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ia), κατήργησε τον κανονισμό Βρυξέλλες I.

10 Το τιτλοφορούμενο «Παρέκταση διεθνούς δικαιοδοσίας» άρθρο 25 του κανονισμού Βρυξέλλες Ia, το οποίο περιλαμβάνεται στο επιγραφόμενο «Διεθνής δικαιοδοσία» κεφάλαιο II του κανονισμού, ορίζει τα εξής:

«1. Αν τα μέρη, ανεξαρτήτως του τόπου κατοικίας τους, συμφώνησαν ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια κράτους μέλους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση, το δικαστήριο αυτό ή τα δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν διεθνή δικαιοδοσία, εκτός αν η συμφωνία είναι άκυρη ως προς την ουσιαστική της ισχύ της βάσει της νομοθεσίας του οικείου κράτους μέλους. Αυτή η δικαιοδοσία είναι αποκλειστική εκτός αν τα μέρη συμφώνησαν άλλως. Η συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας καταρτίζεται:

α) είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση·

β) είτε υπό μορφή ανταποκρινόμενη στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις· ή

γ) είτε, στο διεθνές εμπόριο, υπό μορφή ανταποκρινόμενη στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλόμενους σε συμβάσεις του είδους για το οποίο πρόκειται στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα.

2. Κάθε διαβίβαση διά της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί “γραπτά”.

[...]»

Η Συμφωνία αποχώρησης

- 11 Το άρθρο 2 της Συμφωνίας για την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΕ 2020, L 29, σ. 7), η οποία υπεγράφη στις Βρυξέλλες και στο Λονδίνο στις 24 Ιανουαρίου 2020 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2020 (στο εξής: Συμφωνία αποχώρησης), έχει ως ακολούθως:

«Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

α) “δίκαιο της Ένωσης”:

[...]

iv) οι διεθνείς συμφωνίες στις οποίες η Ένωση είναι συμβαλλόμενο μέρος και οι διεθνείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί από τα κράτη μέλη ενεργώντας εξ ονόματος της Ένωσης·

[...]».

- 12 Το άρθρο 67 της ως άνω Συμφωνίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων, και σχετική συνεργασία μεταξύ κεντρικών αρχών», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και στα κράτη μέλη σε περιπτώσεις στις οποίες εμπλέκεται το Ηνωμένο Βασίλειο, σε σχέση με αγωγές που ασκήθηκαν πριν από τη λήξη της μεταβατικής περιόδου και σε σχέση με διαδικασίες ή ενέργειες που σχετίζονται με τέτοιου είδους αγωγές σύμφωνα με τα άρθρα 29, 30 και 31 του κανονισμού [Βρυξέλλες Ια] [...], εφαρμόζονται οι ακόλουθες πράξεις ή διατάξεις:

α) οι διατάξεις περί διεθνούς δικαιοδοσίας του κανονισμού [Βρυξέλλες Ια]·

[...]».

- 13 Κατά το άρθρο 126 της εν λόγω Συμφωνίας, το οποίο επιγράφεται «Μεταβατική περίοδος»:

«Προβλέπεται μεταβατική περίοδος ή περίοδος υλοποίησης, η ημερομηνία έναρξης της οποίας είναι η ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας συμφωνίας και η ημερομηνία λήξης της η 31η Δεκεμβρίου 2020.»

- 14 Το άρθρο 127 της ίδιας Συμφωνίας, το οποίο τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής της μεταβατικής περιόδου», ορίζει τα εξής:

«1. Εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στην παρούσα συμφωνία, το δικαίωμα της Ένωσης εφαρμόζεται για το Ηνωμένο Βασίλειο και εντός αυτού κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.

[...]

6. Εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στην παρούσα συμφωνία, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, οποιαδήποτε αναφορά στα κράτη μέλη η οποία περιλαμβάνεται στο εφαρμοστέο δυνάμει της παραγράφου 1 δικαίωμα της Ένωσης, μεταξύ άλλων όπως υλοποιείται και εφαρμόζεται από τα κράτη μέλη, θεωρείται ότι καλύπτει και το Ηνωμένο Βασίλειο.

[...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 15 Στις 22 Νοεμβρίου 2010 η Tilman και η Unilever συνήψαν μία πρώτη σύμβαση δυνάμει της οποίας η πρώτη δεσμεύθηκε να συσκευάζει, για λογαριασμό της δεύτερης, κουτιά με φακελάκια τσαγιού έναντι συγκεκριμένης τιμής.
- 16 Με δεύτερη σύμβαση, συναφθείσα στις 6 Ιανουαρίου 2011, τροποποιήθηκε η συμφωνηθείσα τιμή. Η σύμβαση αυτή διευκρίνιζε ότι, εφόσον δεν ορίζεται άλλως, διέπεται από τους γενικούς όρους αγοράς προϊόντων της Unilever. Οι εν λόγω γενικοί όροι, οι οποίοι είναι προσβάσιμοι σε ιστότοπο και μπορούν να μεταφορτωθούν μέσω υπερσυνδέσμου που περιλαμβάνεται στην εν λόγω σύμβαση, προέβλεπαν ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος «[υπέκειτο] κατά τρόπο αμετάκλητο στην αποκλειστική δικαιοδοσία των αγγλικών δικαστηρίων για την εκδίκαση κάθε διαφοράς που ήθελε προκύψει, άμεσα ή έμμεσα, εκ της συμβάσεως».
- 17 Κατόπιν τροποποίησης του τρόπου τιμολόγησης, ανέκυψε διαφωνία μεταξύ των μερών σχετικά με την αύξηση της τιμής που τιμολογείτο και η Unilever εξόφλησε μερικώς μόνον τα εκδοθέντα από την Tilman τιμολόγια.
- 18 Η Tilman άσκησε ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων αγωγή κατά της Unilever ζητώντας την καταβολή των ανεξόφλητων ποσών. Η Unilever ισχυρίστηκε πρωτοδίκως ότι, κατ' εφαρμογήν των γενικών όρων της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως, τα αγγλικά δικαστήρια είχαν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της διαφοράς.
- 19 Με απόφαση της 12ης Αυγούστου 2015, το βελγικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι έχει μεν διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί της διαφοράς, πλην όμως η σύμβαση διέπεται από το αγγλικό δικαίωμα και έπρεπε να ερμηνευθεί σύμφωνα με το αγγλικό δικαίωμα.
- 20 Η Tilman άσκησε έφεση κατά της εν λόγω αποφάσεως υποστηρίζοντας ότι η σύμβαση διέπεται από το βελγικό δικαίωμα και έπρεπε να ερμηνευθεί σύμφωνα με το βελγικό δικαίωμα. Η Unilever άσκησε αντέφεση προβάλλοντας ότι διεθνή δικαιοδοσία έχουν τα αγγλικά –και όχι τα βελγικά– δικαστήρια.

- 21 Με απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2020, το *cour d'appel de Liège* (εφετείο Λιέγης, Βέλγιο) έκανε δεκτή την ένσταση ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας που προέβαλε η Unilever κρίνοντας ότι, σύμφωνα με τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως, τα βελγικά δικαστήρια στερούνται διεθνούς δικαιοδοσίας για την εκδίκαση της διαφοράς που ανέκυψε από την εκτέλεση της εν λόγω συμβάσεως.
- 22 Η Tilman άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του *Cour de cassation* (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Βέλγιο) επικαλούμενη παράβαση του άρθρου 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο ΙΙ. Ειδικότερα, κατά την Tilman, το *cour d'appel de Liège* (εφετείο Λιέγης) κακώς εξομοίωσε την περίπτωση της κύριας δίκης με εκείνη στην οποία η σύμβαση συνάπτεται μέσω διαδικτύου, πλην όμως ο αγοραστής πρέπει να επιλέξει ένα τετραγωνίδιο με το οποίο δηλώνει ότι αποδέχεται τους γενικούς όρους του πωλητή.
- 23 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, στην υπόθεση της κύριας δίκης, πληρούνται οι προϋποθέσεις αποδείξεως της πραγματικής συναινέσεως της Tilman για τη συνομολόγηση της ρήτρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, δεδομένου ότι η ρήτρα αυτή περιλαμβανόταν στους γενικούς όρους αγοράς προϊόντων της Unilever, και όχι στην επίμαχη στην κύρια δίκη σύμβαση, και ότι οι όροι αυτοί δεν προσαρτώνταν άμεσα στην εν λόγω σύμβαση.
- 24 Από τη μια πλευρά, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, στην απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2020, το *cour d'appel de Liège* (εφετείο Λιέγης) έκρινε ότι φαίνεται να πληρούνται οι προϋποθέσεις που συνάγονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου, όπως διατυπώνονται ιδίως στις αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1976, *Estasis Saloti di Colzani* (24/76, EU:C:1976:177), και της 21ης Μαΐου 2015, *El Majdoub* (C-322/14, EU:C:2015:334).
- 25 Συγκεκριμένα, όσον αφορά την προϋπόθεση κατά την οποία η σύμβαση πρέπει να παραπέμπει κατά τρόπο ρητό στους γενικούς όρους, η σύμβαση την οποία κοινοποίησε η Unilever στην Tilman προς υπογραφή και η οποία πράγματι υπεγράφη από την τελευταία στις 6 Ιανουαρίου 2011 προβλέπει ρητώς ότι διέπεται από τους γενικούς όρους αγοράς προϊόντων της Unilever, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στους περιλαμβανόμενους στην εν λόγω σύμβαση όρους ή σε άλλες τυχόν συναφθείσες από τα μέρη συμβάσεις. Όσον αφορά την προϋπόθεση κατά την οποία η παραπομπή στους γενικούς όρους «πρέπει να μπορεί να ελεγχθεί» από πρόσωπο που επιδεικνύει τη συνήθη επιμέλεια, η εν λόγω σύμβαση αναφέρει τον υπερσύνδεσμο ενός ιστότοπου χάρη στον οποίο καθίσταται δυνατή η πρόσβαση στους γενικούς όρους της Unilever. Όσον αφορά την προϋπόθεση κατά την οποία πρέπει να επιτρέπεται «η μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο» των γενικών όρων, η Tilman είχε τη δυνατότητα, διά της προσβάσεως στον ιστότοπο στον οποίο περιλαμβάνονται οι γενικοί όροι της Unilever, να τους μεταφορτώσει και να τους εκτυπώσει.
- 26 Εντούτοις, από την άλλη πλευρά, δεν ζητήθηκε από την Tilman να επιλέξει ένα τετραγωνίδιο με το οποίο θα δήλωνε ότι αποδεχόταν τους γενικούς όρους της Unilever, οπότε τίθεται το ζήτημα του κατά πόσον τηρήθηκαν οι όροι του άρθρου 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο ΙΙ.

- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει με το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 2, της Σύμβασης [του Λουγκάνο II] περίπτωση κατά την οποία ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας η οποία περιλαμβάνεται σε γενικούς όρους στους οποίους παραπέμπει σύμβαση συναφθείσα εγγράφως μέσω της παράθεσης του υπερσυνδέσμου ενός ιστότοπου η πρόσβαση στον οποίον παρέχει τη δυνατότητα στον επισκέπτη του να λάβει γνώση των γενικών όρων, να τους μεταφορτώσει και να τους εκτυπώσει, χωρίς ωστόσο να έχει ζητηθεί από τον συμβαλλόμενο στον οποίο αντιτάσσεται η ρήτρα αυτή να αποδεχθεί τους επίμαχους γενικούς όρους επιλέγοντας σχετικό τετραγωνίδιο στον εν λόγω ιστότοπο;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 28 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 67, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συμφωνίας αποχώρησης, οι διατάξεις περί διεθνούς δικαιοδοσίας που περιλαμβάνονται στον κανονισμό Βρυξέλλες Ια εφαρμόζονται, στο Ηνωμένο Βασίλειο καθώς και στα κράτη μέλη σε περιπτώσεις στις οποίες εμπλέκεται το Ηνωμένο Βασίλειο, στις αγωγές που ασκήθηκαν πριν από τη λήξη της προβλεπόμενης στο άρθρο 126 της Συμφωνίας μεταβατικής περιόδου.
- 29 Περαιτέρω, κατά το άρθρο 127 της ίδιας Συμφωνίας, το δίκαιο της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των διεθνών συμφωνιών μεταξύ των οποίων καταλέγεται η Σύμβαση του Λουγκάνο II, εφαρμόζεται για το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου.
- 30 Όσον αφορά τις ρήτρες απονομής δικαιοδοσίας, υπενθυμίζεται ότι οι ρήτρες αυτές αποτελούν, ως εκ της φύσεώς τους, επιλογή δικαιοδοσίας η οποία στερείται εννόμου αποτελέσματος, εφόσον δεν έχει γίνει έναρξη δίκης, και δεν συνεπάγεται αποτελέσματα παρά την ημέρα κατά την οποία κινείται η διαδικασία (απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1979, Sanicentral, 25/79, EU:C:1979:255, σκέψη 6). Επομένως, αυτός είναι ο κρίσιμος χρόνος για την εκτίμηση περί του περιεχομένου μιας τέτοιας ρήτρας υπό το πρίσμα του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου.
- 31 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η αγωγή στην υπόθεση της κύριας δίκης ασκήθηκε προ της 31ης Δεκεμβρίου 2020, ημερομηνίας λήξης της προβλεπόμενης στο άρθρο 126 της Συμφωνίας αποχώρησης μεταβατικής περιόδου, οπότε η ερμηνεία της Συμβάσεως του Λουγκάνο II παραμένει αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 32 Επί της ουσίας, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', και παράγραφος 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II έχει την έννοια ότι ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας συνομολογείται εγκύρως στην περίπτωση που περιλαμβάνεται σε γενικούς όρους στους οποίους παραπέμπει η συναφθείσα εγγράφως σύμβαση μέσω της παράθεσης του υπερσυνδέσμου ενός ιστότοπου η πρόσβαση στον οποίον παρέχει τη δυνατότητα στον επισκέπτη του να λάβει γνώση των γενικών όρων, να τους μεταφορτώσει και να τους εκτυπώσει, χωρίς να έχει ζητηθεί από τον συμβαλλόμενο στον οποίο αντιτάσσεται η ρήτρα να αποδεχθεί τους γενικούς όρους επιλέγοντας σχετικό τετραγωνίδιο στον εν λόγω ιστότοπο.

- 33 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 1, παράγραφος 1, του Πρωτοκόλλου 2 για την ερμηνεία της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, η Σύμβαση πρέπει να εφαρμόζεται και να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη των αρχών που ορίζονται από το Δικαστήριο όσον αφορά τη σχετική διάταξη ή τις σχετικές διατάξεις και κάθε παρόμοια διάταξη περιεχόμενη σε άλλες πράξεις, μεταξύ των οποίων καταλέγονται η Σύμβαση των Βρυξελλών και ο κανονισμός Βρυξέλλες I.
- 34 Συνακόλουθα, αφ' ης στιγμής το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II είναι πανομοιότυπο με το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I και το γράμμα του ίδιου του άρθρου 23, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού είναι σχεδόν ταυτόσημο με εκείνο του άρθρου 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, πρέπει, για την ερμηνεία του άρθρου 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, να ληφθεί υπόψη η δοθείσα από το Δικαστήριο ερμηνεία στις αντίστοιχες διατάξεις της Συμβάσεως των Βρυξελλών και του κανονισμού Βρυξέλλες I (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Refcomp, C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψεις 18 και 19, και της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψεις 27 και 28). Ομοίως, στο μέτρο που το άρθρο 25, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ια αντικατέστησε, με πανομοιότυπη κατ' ουσίαν διατύπωση, το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I, πρέπει να ληφθεί επίσης υπόψη η νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά την πρώτη από τις διατάξεις αυτές.
- 35 Κατά το άρθρο 23, παράγραφος 1, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II, τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος δεσμευμένου από την εν λόγω σύμβαση κράτους, μπορούν να συμφωνήσουν να απονεύουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία σε δικαστήριο επίσης δεσμευμένου από τη σύμβαση κράτους για την εκδίκαση των διαφορών που προκύπτουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση. Προκειμένου να είναι έγκυρη, η εν λόγω συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει, μεταξύ άλλων, όπως προκύπτει από το στοιχείο α' της ως άνω διατάξεως, να καταρτισθεί «γραπτά ή προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση».
- 36 Όσον αφορά τις διατάξεις του άρθρου 23 του κανονισμού Βρυξέλλες I, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, καθόσον αποκλείουν τόσο τη διεθνή δικαιοδοσία που καθορίζεται από τη γενική αρχή της δωσιδικίας της κατοικίας του εναγομένου, η οποία καθιερώνεται στο άρθρο 2 του κανονισμού αυτού, όσο και τις ειδικές δωσιδικίες των άρθρων 5 έως 7, οι διατάξεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται στενά όσον αφορά τις προϋποθέσεις που θέτουν (πρβλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 37 Το δε άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I διευκρινίζει σαφώς ότι το πεδίο εφαρμογής του περιορίζεται στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες τα συμβαλλόμενα μέρη «συμφώνησαν» ως προς το δικαστήριο. Η εν λόγω σύμπτωση βουλήσεως μεταξύ των συμβαλλομένων μερών είναι εκείνη η οποία δικαιολογεί την υπεροχή που απονέμεται, δυνάμει της αρχής της αυτονομίας της βουλήσεως, στην επιλογή ενός δικαιοδοτικού οργάνου άλλου από εκείνο το οποίο θα ήταν ενδεχομένως αρμόδιο δυνάμει του κανονισμού (πρβλ. αποφάσεις της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 20ής Απριλίου 2016, Profit Investment SIM, C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψη 24).
- 38 Εξαρτώντας το κύρος τέτοιας ρήτηρας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας από την ύπαρξη «συμφωνίας» μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I επιβάλλει στον επιληφθέντα της υποθέσεως δικαστή την υποχρέωση να εξετάζει αν η ρήτρα η οποία τον καθιστά αρμόδιο υπήρξε πράγματι αντικείμενο συναίνεσεως των

συμβαλλομένων μερών, εκδηλούμενης με σαφήνεια και ακρίβεια (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1976, *Estasis Saloti di Colzani*, 24/76, EU:C:1976:177, σκέψη 7, της 7ης Φεβρουαρίου 2013, *Refcomp*, C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 27, και της 20ής Απριλίου 2016, *Profit Investment SIM*, C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψη 27).

- 39 Συγκεκριμένα, οι τύποι που απαιτεί το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I αποσκοπούν στην εξασφάλιση ότι υφίσταται πράγματι συναίνεση των μερών (βλ., κατ' αναλογία, όσον αφορά τη Σύμβαση των Βρυξελλών, απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1976, *Estasis Saloti di Colzani*, 24/76, EU:C:1976:177, σκέψη 7), η δε πραγματική συναίνεση των ενδιαφερομένων αποτελεί έναν από τους σκοπούς της εν λόγω διατάξεως (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2013, *Refcomp*, C-543/10, EU:C:2013:62, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, και της 20ής Απριλίου 2016, *Profit Investment SIM*, C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψη 27).
- 40 Συναφώς, όσον αφορά τη Σύμβαση των Βρυξελλών, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, κατ' αρχήν, πληροί την απαίτηση του έγγραφου τύπου που επιβάλλει το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως αυτής ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας περιλαμβανόμενη στους γενικούς όρους πώλησεως ενός εκ των συμβαλλομένων μερών στην περίπτωση που οι γενικοί όροι έχουν τυπωθεί στο πίσω μέρος της συμβάσεως και η σύμβαση αυτή περιλαμβάνει ρητή παραπομπή στους εν λόγω γενικούς όρους, ή ακόμη στην περίπτωση που τα μέρη αναφέρονται στο κείμενο της συμβάσεως τους σε πρόταση η οποία παραπέμπει κατά τρόπο ρητό στους γενικούς όρους, εφόσον η εν λόγω ρητή παραπομπή μπορεί να ελεγχθεί από ένα μέρος διά της καταβολής της συνήθους επιμελείας και εφόσον αποδεικνύεται ότι οι γενικοί όροι που περιλαμβάνουν τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας γνωστοποιήθηκαν πράγματι στο άλλο μέρος (πρβλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1976, *Estasis Saloti di Colzani*, 24/76, EU:C:1976:177, σκέψεις 10 και 12).
- 41 Το Δικαστήριο έχει, εντούτοις, διευκρινίσει ότι η απαίτηση του εγγράφου τύπου που θέτει το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, της Συμβάσεως των Βρυξελλών δεν πληρούται στην περίπτωση εμμέσων ή σιωπηρών παραπομπών σε προηγούμενη αλληλογραφία, διότι δεν υπάρχει τότε καμία βεβαιότητα ότι η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας αποτέλεσε πράγματι αντικείμενο της καθαυτό συμβάσεως (πρβλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1976, *Estasis Saloti di Colzani*, 24/76, EU:C:1976:177, σκέψη 12).
- 42 Ομοίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 25, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού Βρυξέλλες Ια, του οποίου το γράμμα είναι παρόμοιο με εκείνο του άρθρου 23, παράγραφος 1, στοιχείο α', της Συμβάσεως του Λουγκάνο ΙΙ, όταν η σύμβαση συνήφθη προφορικά, χωρίς μεταγενέστερη γραπτή επιβεβαίωση, οι δε γενικοί όροι στους οποίους περιλαμβάνεται η εν λόγω ρήτρα παρεκτάσεως μνημονεύονται μόνο στα τιμολόγια που εξέδωσε ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη (πρβλ. απόφαση της 8ης Μαρτίου 2018, *Saey Home & Garden*, C-64/17, EU:C:2018:173, σκέψεις 28 και 29).
- 43 Πλην όμως, κατά το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι, που αποτελεί μεταγενέστερη διάταξη σε σχέση με το άρθρο 17 της Συμβάσεως των Βρυξελλών, η οποία προσετέθη προκειμένου να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, το κύρος συμφωνίας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, ενδέχεται να εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τη δυνατότητα μεταγενέστερης προσβάσεως στο περιεχόμενό της (απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, *El Majdoub*, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 32).

- 44 Όπως προκύπτει από τη γραμματική ερμηνεία της ανωτέρω διατάξεως, αυτή απαιτεί να «είναι εφικτή» μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας, ανεξαρτήτως του κατά πόσον ο αγοραστής κατέγραψε πράγματι μόνιμα το κείμενο των γενικών όρων προτού επιλέξει ή αφού επέλεξε το τετραγωνίδιο με το οποίο δηλώνει ότι αποδέχεται τους όρους αυτούς (απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 33).
- 45 Πράγματι, η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην εξομοίωση ορισμένων μορφών ηλεκτρονικής διαβίβασης προς τον γραπτό Τύπο, ούτως ώστε να απλουστευθεί η σύναψη συμβάσεων διά του διαδικτύου, δεδομένου ότι η διαβίβαση των οικείων πληροφοριών πραγματοποιείται εξίσου εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι προσβάσιμες μέσω οθόνης. Προκειμένου να μπορεί η ηλεκτρονική διαβίβαση να προσφέρει τα ίδια εχέγγυα, μεταξύ άλλων ως προς την απόδειξη, αρκεί να είναι «εφικτή» η αποθήκευση και η εκτύπωση των πληροφοριών πριν από τη σύναψη της συμβάσεως (απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 36).
- 46 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας μνημονεύεται στους γενικούς όρους της Unilever στους οποίους ρητώς παραπέμπει η έγγραφη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ των μερών.
- 47 Όσον αφορά περίπτωση στην οποία, όπως εν προκειμένω, οι γενικοί όροι στους οποίους περιλαμβάνεται η ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας δεν προσαρτώνται άμεσα στη σύμβαση, διαπιστώνεται ότι, λαμβανομένης υπόψη της μνημονευθείσας στις σκέψεις 37 έως 45 της παρούσας αποφάσεως νομολογίας, μια τέτοια ρήτρα είναι θεμιτή όταν, στο ίδιο το κείμενο της συμβάσεως που υπεγράφη από αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη, γίνεται ρητή παραπομπή στους επίμαχους γενικούς όρους οι οποίοι περιλαμβάνουν την εν λόγω ρήτρα.
- 48 Ωστόσο, τούτο δεν ισχύει παρά μόνο στην περίπτωση ρητής παραπομπής που μπορεί να ελεγχθεί από ένα μέρος μέσω επιδείξεως της συνήθους επιμελείας και εφόσον αποδεικνύεται ότι οι γενικοί όροι που περιλαμβάνουν τη ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας γνωστοποιήθηκαν πράγματι στο άλλο συμβαλλόμενο μέρος (απόφαση της 7ης Ιουλίου 2016, Hószig, C-222/15, EU:C:2016:525, σκέψη 40).
- 49 Εν προκειμένω, δεν φαίνεται να αμφισβητείται ότι το κείμενο της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεως περιλαμβάνει τέτοια ρητή παραπομπή που μπορεί να ελεγχθεί από την ενάγουσα της κύριας δίκης και νυν αναιρεσείουσα, όπερ εναπόκειται ωστόσο στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 50 Πρέπει, επομένως, να διαπιστωθεί αν οι γενικοί όροι γνωστοποιήθηκαν πράγματι στο συμβαλλόμενο αυτό μέρος.
- 51 Στο μέτρο που, σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφος 2, του κανονισμού Βρυξέλλες I, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, η διαβίβαση των οικείων πληροφοριών πραγματοποιείται εφόσον οι πληροφορίες αυτές είναι προσβάσιμες μέσω οθόνης, η παραπομπή, στην έγγραφη σύμβαση, σε γενικούς όρους μέσω της παράθεσης του υπερσυνδέσμου ενός ιστότοπου η πρόσβαση στον οποίο παρέχει, κατ' αρχήν, στον επισκέπτη του τη δυνατότητα να λάβει γνώση των εν λόγω γενικών όρων, εφόσον ο εν λόγω υπερσύνδεσμος λειτουργεί και μπορεί να ενεργοποιηθεί από συμβαλλόμενο μέρος μέσω επιδείξεως τη συνήθους επιμελείας, ισοδυναμεί κατά μείζονα λόγο με απόδειξη της γνωστοποίησης των πληροφοριών αυτών.

- 52 Σε μια τέτοια περίπτωση, η περίπτωση ότι δεν υπάρχει, στη σελίδα του επίμαχου ιστοτόπου, τετραγωνίδιο δυνάμενο να επιλεγεί ούτως ώστε να δηλωθεί η αποδοχή των γενικών όρων ή ότι η περιέχουσα τους όρους αυτούς ιστοσελίδα δεν εμφανίζεται αυτομάτως με την πρόσβαση στον ιστοτόπο δεν είναι δυνατόν να θέσει εν αμφιβόλω το ως άνω συμπέρασμα (πρβλ. απόφαση της 21ης Μαΐου 2015, El Majdoub, C-322/14, EU:C:2015:334, σκέψη 39), αφ' ης στιγμής η πρόσβαση στους γενικούς όρους είναι δυνατή πριν από την υπογραφή της συμβάσεως και η αποδοχή των γενικών όρων λαμβάνει χώρα διά της θέσεως της υπογραφής του οικείου συμβαλλόμενου μέρους.
- 53 Επιπλέον, καθόσον η απλή δυνατότητα αποθήκευσης και εκτύπωσης των γενικών όρων πριν από τη σύναψη της συμβάσεως αρκεί για την πλήρωση των τυπικών απαιτήσεων, δεν ασκεί επιρροή συναφώς αν οι διαβιβαζόμενες πληροφορίες «παρασχέθηκαν» από την ενδιαφερόμενη επιχείρηση ή «ελήφθησαν» από τον συμβαλλόμενο.
- 54 Συγκεκριμένα, οι τυπικές προϋποθέσεις τις οποίες θέτει το άρθρο 23, παράγραφος 1, του κανονισμού Βρυξέλλες I ανταποκρίνονται στη μέριμνα να μην τεθούν εμπόδια στα συναλλακτικά ήθη, εξουδετερώνοντας όμως και τις συνέπειες ρητρών που θα υπήρχε κίνδυνος να περάσουν απαρατήρητες στις συμβάσεις, όπως οι όροι οι οποίοι περιέχονται στα έντυπα αλληλογραφίας ή τιμολογίων και οι οποίοι δεν έχουν γίνει αποδεκτοί από τον συμβαλλόμενο έναντι του οποίου αντιτάσσονται (πρβλ. αποφάσεις της 24ης Ιουνίου 1981, Elefanten Schuh, 150/80, EU:C:1981:148, σκέψη 24, και της 7ης Ιουλίου 2016, Hőszig, C-222/15, EU:C:2016:525, σκέψη 36).
- 55 Πάντως, εν προκειμένω, η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά διαρκείς συμβατικές σχέσεις μεταξύ εμπορικών επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ληφθούν υπόψη οι απαιτήσεις προστασίας του καταναλωτή αγοραστή.
- 56 Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν το αιτούν δικαστήριο δεν υπέβαλε ερώτημα στο Δικαστήριο σχετικά με την ενδεχόμενη ύπαρξη γνωστής στους συμβαλλόμενους συνήθειας του διεθνούς εμπορίου, πρέπει ακόμη να προστεθεί ότι, πέραν των δύο επιλογών τις οποίες προβλέπει το άρθρο 23, παράγραφος 1, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II στο στοιχείο του α', ήτοι την έγγραφη ή την προφορική σύναψη συμβάσεως με γραπτή επιβεβαίωση, το άρθρο 23, παράγραφος 1, προσθέτει, στα στοιχεία β' και γ', ότι ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας μπορεί επίσης να συνομολογηθεί, αντιστοίχως, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις ή, στο διεθνές εμπόριο, υπό τύπο ανταποκρινόμενο στις συνήθειες τις οποίες τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν και οι οποίες είναι ευρέως γνωστές σ' αυτού του είδους την εμπορική δραστηριότητα και τηρούνται τακτικά από τους συμβαλλόμενους σε συμβάσεις του είδους για το οποίο πρόκειται στη συγκεκριμένη εμπορική δραστηριότητα (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2018, Saey Home & Garden, C-64/17, EU:C:2018:173, σκέψη 31).
- 57 Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας συνομολογείται εγκύρως όταν γίνεται υπό τύπο αποδεκτό στον εν λόγω κλάδο τον οποίο τα μέρη γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν. Μολονότι η ελαστικότερη αυτή ρύθμιση δεν σημαίνει ότι δεν είναι αναγκαία η σύμπτωση των βουλήσεων των μερών, καθόσον η εξασφάλιση της πραγματικής συναίνεσης των ενδιαφερομένων παραμένει πάντοτε ένας από τους σκοπούς της διατάξεως αυτής, η σύμπτωση των βουλήσεων των συμβαλλόμενων επί της ρήτρας διεθνούς δικαιοδοσίας τεκμαίρεται αποδεδειγμένη όταν υπάρχουν συναφώς εμπορικές συνήθειες στον συγκεκριμένο κλάδο του διεθνούς εμπορίου τις οποίες οι συμβαλλόμενοι γνωρίζουν ή οφείλουν να γνωρίζουν (πρβλ. αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 1997, MSG, C-106/95, EU:C:1997:70, σκέψεις 16, 17 και 19, και της 20ής Απριλίου 2016, Profit Investment SIM, C-366/13, EU:C:2016:282, σκέψεις 39 και 40).

- 58 Εν προκειμένω, θα εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, εφόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση, αν έχει συνομολογηθεί ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας μεταξύ των διαδίκων της κύριας δίκης υπό έναν από τους τύπους περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχεία β' και γ', της Συμβάσεως του Λουγκάνο II.
- 59 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως του Λουγκάνο II έχει την έννοια ότι ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας συνομολογείται εγκύρως στην περίπτωση που περιλαμβάνεται σε γενικούς όρους στους οποίους παραπέμπει η συναφθείσα εγγράφως σύμβαση μέσω της παράθεσης του υπερσυνδέσμου ενός ιστότοπου η πρόσβαση στον οποίον παρέχει τη δυνατότητα στον επισκέπτη του να λάβει γνώση των γενικών όρων, να τους μεταφορτώσει και να τους εκτυπώσει πριν από την υπογραφή της συμβάσεως, χωρίς να έχει ζητηθεί τυπικώς από τον συμβαλλόμενο στον οποίο αντιτάσσεται η ρήτρα να αποδεχθεί τους γενικούς όρους επιλέγοντας σχετικό τετραγωνίδιο στον εν λόγω ιστότοπο.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 23, παράγραφοι 1 και 2, της Συμβάσεως για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, η οποία υπεγράφη στις 30 Οκτωβρίου 2007 και της οποίας η σύναψη εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/430/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2008,

έχει την έννοια ότι:

ρήτρα παρεκτάσεως διεθνούς δικαιοδοσίας συνομολογείται εγκύρως στην περίπτωση που περιλαμβάνεται σε γενικούς όρους στους οποίους παραπέμπει η συναφθείσα εγγράφως σύμβαση μέσω της παράθεσης του υπερσυνδέσμου ενός ιστότοπου η πρόσβαση στον οποίον παρέχει τη δυνατότητα στον επισκέπτη του να λάβει γνώση των γενικών όρων, να τους μεταφορτώσει και να τους εκτυπώσει πριν από την υπογραφή της συμβάσεως, χωρίς να έχει ζητηθεί τυπικώς από τον συμβαλλόμενο στον οποίο αντιτάσσεται η ρήτρα να αποδεχθεί τους γενικούς όρους επιλέγοντας σχετικό τετραγωνίδιο στον εν λόγω ιστότοπο.

(υπογραφές)